

**“Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca
Faculty of Orthodox Theology
“Isidor Todoran” Doctoral School**

***CATECHESIS IN THE EASTERN AND WESTERN
SPIRITUALITY IN THE ROMANIAN AREA.
COMPARATIVE STUDY***

- Abstract of the PhD Thesis -

Scientific coordinator:

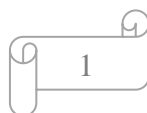
Pr. Professor Vasile Gordon, PhD

PhD student:

Pr. Grecu Adrian-Alin

Cluj-Napoca

2019

CONTENTS

Abbreviations.....	8
INTRODUCTION.....	9
CHAPTER I: GENERAL NOTIONS IN THE FIELD OF CATECHESIS. PATRISTIC CATECHETICAL REFERENCE POINTS.....	15
1.1. Definition, Objective, Purpose.....	15
1.2. Stages and Plan for the Drafting of the Catechesis.....	17
1.2.1. Plan for the Catechesis.....	18
1.2.2. Şagunian Model - „Purely Dialectic Rules of the Form to Catechize”...19	
1.3. ERR Model or Method.....	20
1.4. Active-Participative Methods Used in the Creation and Defence of the Catechesis.....	21
1.5. Brief Historical Presentation of the Catechesis. Classes of Catechumenate.....	22
1.5.1. Stages of Catechumenate.....	26
1.6. Representative Moments of Patristic and Post-Patristic Catechesis.....	27
1.6.1. Saint Cyril of Jerusalem and His <i>Catecheses</i>	27
1.6.1.1. Mystagogical Catecheses.....	35
1.6.1.2. Conclusions.....	37
1.6.2. Catechetical Reference Points in Holy Fathers and Their View on Religious Education: Saint Clement of Alexandria, Saint Gregory of Nyssa, Saint John Chrysostom and Blessed Augustine.....	38
1.6.2.1. Saint Clement of Alexandria and His Work – <i>Paedagogus</i>	40
1.6.2.1.1. Didactic Principles in Saint Clement of Alexandria...48	
1.6.2.2. Saint Gregory of Nyssa – <i>The Great Catechism</i>	51
1.6.2.3. Saint John Chrysostom.....	56
1.6.2.3.1. <i>Marriage Catecheses</i>	60
1.6.2.3.2. <i>The Eight Baptismal Catecheses</i>	67
1.6.2.3.3. <i>About Vain Glory and Raising Children</i>	73
1.6.2.3.3.1. Educational Catechetical Reference Point..73	
1.6.2.4. Blessed Augustine.....	78
1.6.2.4.1. <i>De catechizandis rudibus</i>	82

1.6.3. Saint Nicetas of Remesiana.....	92
1.6.4. Reception of the Catecheses of Saint Theodore the Studite in the Romanian Orthodox Area.....	96
1.6.4.1. Brief Presentation of the Life and Activity of Saint Theodore the Studite.....	96
1.6.4.2. Historical Context.....	98
1.6.4.3. Life.....	99
1.6.4.4. Works.....	104
1.6.4.5. <i>Spiritual Speeches</i>	111
1.6.4.5.1. Moral Catecheses.....	111
1.6.4.5.1.1. The Benefit of Confession and Complete Obedience towards the Abbot and Spiritual Father.....	112
1.6.4.5.1.2. Humility in Patience.....	115
1.6.4.5.1.3. Fasting.....	116
1.6.4.5.1.4. Body Caring, Food and the Sin of Lust.....	119
1.6.4.5.1.5. About the Love of Money and Greed of Money.....	121
1.6.4.5.1.6. The Fight with Unclean Spirits and Patience in Temptations.....	122
1.6.4.5.1.7. Brotherly Love and Shepherding	124
1.6.4.5.1.8. About Keeping God's Commandments.....	125
1.6.4.5.1.9. Leaving the Monastery	126
1.6.4.5.1.10. About Repentance.....	127
1.6.4.5.1.11. About Contemplation and the Meditations of the Mind.....	128
1.6.4.5.2. Dogmatic Catecheses.....	129
1.6.4.5.3. Liturgical Catecheses.....	134
1.6.4.5.3.1. Fulfilling the Services in the Holy Church.....	134
1.6.4.5.3.2. Superiority of Monastic Life in a Congregation.....	134
1.6.4.5.3.3. Love towards Participation in the Holy Services and towards Church Feasts.....	135

1.6.4.5.4. The Testament of Our Holy Father and Confessor Theodore the Studite, by which He Commanded how Monks Should Live in all Congregations.....	138
1.6.4.6. Conclusions.....	139
1.6.5. Reception of the Catecheses of Saint Simeon the New Theologian in the Romanian Literature and Liturgical Life.....	140
1.6.5.1. Several Moments in the Book of Life of Saint Simeon the New Theologian	140
1.6.5.2. The Life of Saint Simeon the New Theologian. Historical, Liturgical, and Monastic Context	142
1.6.5.3. Works.....	146
1.6.5.4. Catecheses.....	147
1.6.5.4.1. Wailing and Repentance.....	148
1.6.5.4.2. The Holy Sacrament of Confession.....	150
1.6.5.4.3. Holy Eucharist.....	151
1.6.5.4.4. The Meaning of the Holy Scripture.....	152
1.6.5.4.5. Simeon the Pious - Spiritual Father and Model of Living.....	153
1.6.5.4.6. Fasting.....	154
1.6.5.4.7. Seeing the Divine Light and the Mystical Bliss.....	155
1.6.5.4.8. Monastic Congregational Life.....	157
Conclusions to the First Chapter.....	160
CHAPTER II. CATECHESIS IN THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH.....	163
2.1. Catechesis Nowadays and the Need for Catechization.....	163
2.2. Education of the Person in Christ - Soteriological Paradigm in the New Testament.....	166
2.2.1. Child's Innocence as a Moral Paradigm and Model of Spiritual Purity.....	168
2.3. Means of Catechization at the Level of the Parish.....	169
2.4. Connection between the Catechesis and the Pastoral and the <i>Father/Catechist-Apprentice Relationship</i>	170
2.5. Religious Education through Catechesis, Family and Religion Course.....	174
2.5.1. Education amongst the Chosen People.....	178
2.6. Principles of Religious Education.....	182

2.7. Getting to Know God - Endeavour of the Catechesis and of Christian Pedagogy.....	184
2.7.1. Getting to Know God by Studying Thoroughly the Catechetical Contents.....	188
2.8. Religion Course – A Catechetical Act?.....	189
2.9. Division into Periods of the Catechesis in the Romanian Orthodox Church from the Point of View of Catechetical Literature.....	205
2.9.1. Catechists and Representative Catechetical Works in the Romanian Orthodox Church.....	206
2.10. Catechetical Programs in the Romanian Orthodox Church.....	221
2.10.1. Catechetical Program Christ Professed to Children.....	221
2.10.1.1. Characteristics of Catechetical Guides for Children.....	222
2.10.2. Catechetical Project Choose School!.....	225
2.10.3. The Way or the Path to Salvation.....	226
2.11. Church/School Complementarity in the Catechization Process.....	228
2.11.1. Elements of Pedagogy with the Help of Catechesis.....	233
2.11.2. Elements of Educational Religious Psychology in the Catechetical School.....	235
2.11.2.1. Methods of Christian Educational Psychology Useful in the Catechization Process.....	243
2.11.2.1.1. Psychological Learning Methods.....	243
2.12. Angst – Obstacle of Catechesis and of Religious School Education.....	244
2.13. Catechetical Inferences of Sunday School.....	247
2.14. Catechetical Directions Specific to Teenagers.....	249
2.15. Moral Expectations and Distinctions regarding the Catechist Person and that of the Teacher of Religion.....	259
CHAPTER III. CATECHESIS IN THE ROMAN-CATHOLIC CHURCH IN ROMANIA.....	264
3.1. Historical and Religious Context of the Romanian Catholic Ecclesiae.....	265
3.2. Chronological Reference Points of the Catechetical Tradition in the Roman-Catholic Church in Romania.....	271
3.2.1. Beginnings of Episcopal (Catholic) Organization.....	271
3.2.2. Catholic Missionaries and their Catechetical Writings.....	272
3.2.3. Stages of the Roman-Catholic Catechesis in the 20 th Century.....	278

3.2.4. Historical Stages of Catholic Catechesis	279
3.3. Catechesis in the Current Roman-Catholic Church.....	280
3.3.1. An Initiation Into the Catholic Catechesis.....	280
3.3.2. Current Context.....	281
3.3.3. Nature and Importance of Catechesis.....	284
3.3.4. Educational Ideal of Catechesis.....	286
3.3.5. Basic Principles of Catholic Catechesis.....	288
3.4. Objectives of Catechesis in the Roman-Catholic Church.....	290
3.4.1. Common or General Catechetical Objectives of Age Groups.....	291
3.4.2. Objectives per Age Groups.....	291
3.4.2.1. Children	292
3.4.2.1.1. Special Catechetical Program for Children Enrolled into Holy Sacraments.....	294
3.4.2.2. Teenagers.....	294
3.4.2.3. Youngsters.....	296
3.4.2.4. Adults	297
3.4.2.4.1. Catechization according to the Profession.....	299
3.4.2.5. Old Persons.....	300
3.5. Educational Methods and Means in Catechesis.....	300
3.6. Catechist's Vocation in the Church Magisterium.....	302
3.7. Official Directives, Documents and Regulations Existing on the Vatican's Website regarding Current Catechesis.....	304
3.7.1. <i>Preparatory Catechesis for the 6th Global Meeting of Families - Mexico 2009</i>	306
3.7.2. Pontifical Council for Interreligious Dialogue.....	307
3.7.3. Apostolic Paraenesis <i>Evangelii gaudium</i>	307
3.7.4. Paraenesis <i>Catechesi tradendae (Communication of Catechesis)</i>	309
3.7.4.1. Catechetical Themes in the Apostolic Paraenesis <i>Catechesi tradendae</i>	310
3.7.5. Bishops' Synod on the Evangelization of 1974.....	314
3.7.6. Apostolic Paraenesis <i>Evangelii nuntiandi (Gospel Proclamation)</i>	314
3.7.7. Encyclic <i>Redemptoris missio</i>	315
3.7.8. Document <i>Dialogue and Preaching</i>	316

3.7.9. Encyclic <i>Ad Gentes</i>	317
3.7.10. Encyclic <i>Humanae vitae</i>	317
3.7.11. <i>Statement on Christian Education Gravissimum educationis</i>	318
3.8. Parish Catechesis.....	319
3.8.1. Several Examples of Catechetical Activity in a Parish.....	321
3.9. Catholic School.....	325
3.9.1. CatechesisOffice.....	332
3.10. Catechetical Strategies in the Roman-Catholic Church in Romania.....	332
3.10.1. Catechetical Strategies of the <i>Diocesan Synod</i> in Iași Carried out Between 2001-2004.....	332
3.10.2. Salesian Congregation.....	335
3.10.3. Catholic Action in Romania and its Catechization Efforts.....	336
3.10.4. Scouting.....	338
3.10.5. Youcat Catechetical Strategy.....	339
3.11. Several Contemporary Catechetical Bibliographic References.....	341
As a conclusion: catechesis in the Orthodox Church and the Roman-Catholic Church in Romania. Brief Comparative Assessment.....	343
Annex - Division into Periods of the Catechesis in the Romanian Orthodox Church (B.O.R.) from the Point of View of Catechetical Literature.....	350
Bibliography.....	365

Keywords: catechesis, catechumenate, Catechetics, catechetical projects, catechumen, neophyte, kerygma, classes of catechumenate, religious educational ideal, catechetical schools, catechism, Christian pedagogy, pedagogical rationalism, religious education, Religion Course, Sunday school.

Abstract

Faith comes from hearing and hearing the word of God (Rm. 10, 17). This verse can be classified, by excellence, as an “ontological” basis of catechesis. With this idea, we express our conviction that there is no Christian that would not take on this path of his/her becoming in Christ. Even so, as Eliade states, man is religious by nature - *homo religiosus*, this refined religiousness shall have to be guided in order to bring about the fruits of salvation. Or, it is in this that the role of catechesis is fulfilled – in the refined moulding of this religiousness, where faith must “ripen”, on this path – from the beginner stage of the child to the complete state of man, “to the extent of the age of Christ’s completeness”, as Apostle Paul states, in his Epistle to Ephesians, chapter 4, vers. 13. As we shall see, this itinerary of the maturity of faith is structured in three stages, namely, *kerygma*, *catechesis* and respectively, *homilies* – the first preaching or *hearing* addressed to people about Christ, then the foundation of this faith through the action of the catechesis (towards the Christian Baptism), and finally, the pursue of faith stabilities through permanent catechesis and homilies or sermon. Regarding us, as servants (clergy) of God, one of our greatest responsibilities is represented, together with the sacramental one, certainly by the *duty to teach people God’s will and word*, sacred duty, instituted by the Saviour Himself through the words in Mt. 28, 19-20 – “Therefore go and make disciples of all nations, baptizing them in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit”. Thus, the seriousness of this educational responsibility has represented an element of **personal motivation** in choosing this theme, even when in studying at the Faculty of Theology, when our “virtual” priesthood (although we were simple students), “resonated in our minds” and at the same time, we had an additional determination in the word of father Vintilescu – to not fly the white feather from priesthood, as a desertation of Christ, which sin, he said, would be greeted than the personal unworthiness invoked in such a context (the “millstone” is represented, for connoisseurs, the *Treaty on Priesthood* of Saint John Chrysostom). After the ordination, the theme of educational ministration has become even more “serious”, with all the power of the word, reminding us once more of the word of the same Apostle Paul, who urged Timotheus – *take heed to yourself and to the teaching; abide to these, as, by doing so, you shall save yourself and the ones who listen to you* (I Tim. 4, 16; cf. and Iac. 5, 20).

A second motivation in choosing the theme was represented by the catechetical model of Catholics, and we refer here to the exterior structure or form of the content, to the methods

and means applied by these, which aroused my curiosity and real interest in finding out what they are doing well (apart from doctrine errors) and we do not do, in order to *acquire our brother*, as the Paterikon states. From this point of view, we hesitated to pursue the treatment of such a subject, of searching and preaching the Truth through the action of catechesis. “Driving” factors do not come down to just this. We regarded as of good omen to sketch and present some strategies and elements regarding the manner of organizing and carrying out catechesis in the Romanian Catholic space, if and to what extent these can be useful, even more when there is a distinction in perspective and systematic research of the Orient in comparison to the Occident. And Catholic is a defining term of the Western space. If in the Orient, where we fall in, as Romanians, the focus from the sphere of educational ministrations was manifested in the theological research in the field of homilies, on the contrary, Western people insisted especially upon the catechesis and the role that it exclaims in helping to save Christians. But, new times have also come upon us, Orthodox people, *where the Book of Hours and the Euchologion are not enough anymore*, as the worthy of remembrance Metropolitan Antonie Plămădeală stated. In times past, during the times of Saint John Chrysostom, the world knew about the theology (we refer to the Byzantium) that he preached even in the market. However, these times have set... And if during those times there were only a few heresies, these have imbued the earth, reaching to the amazing number of sects and denominations, of a few thousands – one more reason to care and strengthen the work of assimilating the faith of the Christian and Orthodox people. However, being a Christian does not mean to be called a Christian, but to do the deeds of a Christian. Or, if we look at certain statistical data, of our Orthodox people of 86,7%, these do not reconcile at all with the notion of being a good Christian, through deeds.

Five years ago, a religious survey indicated an alarming number of the presence of the people in Church on days of feasts; Sunday and on feast days around 10% and for important feasts – Eastern and Christmas, only 30%. How would we think we have a Christian society when out of one hundred people, only ten come to Church? When we have reached 1st place in Europe with the number of infanticides? The fruits of Christian can hardly be seen. And if we deeply contemplate on a truth expressed by a father contemporary to us, namely that “we are guilty of the fact that the neighbour is guilty”, then we should ask ourselves about us..., trying to offer an answer with the help of the catechesis, as well.

To a great extent, all can be reduced to the power of manifesting love, for which man was created, love for God and for thy neighbour, according to the words of Apostle John (*I In.* 4, 7-8). But this love must be accurately understood, both amongst our Orthodox Christians,

and in the relationships regarding the discussions with the other Christian denominations and certainly, sects, on whose path, Orthodoxy shall remain a strong impediment, a rock of the preaching about the Truth where the Truth Itself is experienced both theoretically and practically, including through the “enlightened action” of the catechesis.

The area of this thesis research is constituted, as we can infer, *the activity in the field of catechetical theology, namely of the catechesis*, in the Romanian Orthodox Church and the Roman-Catholic Church, with its implications in the field of religious education of adjacent sciences, such as psychology, sociology and Christian pedagogy.

The novelty and drive of the Orthodox catechetical field can be understood through/from the execution of a comparison or of a parallelism regarding *the strategies, projects, themes and methods of Catholic catechetical activities* with the ones existing in the Romanian Orthodox Church and the highlighting, as such, of what can be useful to Orthodox academic and practical theology in Romania.

The research limits of this PhD thesis has two directions: limiting personal understanding or knowledge, due to which our endeavour comes down to a small step in the research of the field of catechetical theology, and secondly, the field of convergence between the two Churches, on this theme of catechesis, has its limits, caused especially by the lack of interest of other persons in interfering with everything that bears the Catholic seal. Moreover, one can also speak about a real limitation caused by doctrine distinctions, from the perspective of a supposition – *the content represents the method*. As we may infer, confessional interferences shall always represent strong sensitivities, even more in our case, taking into account the unfortunate event of the *Unification of 1700*, where many Romanian Orthodox persons had to suffer, due to the fault of Catholics (especially those with decision-making powers) – for instance, approximately 140 Orthodox places of worship were destroyed by Austrian General Bukov. As a consequence, the act of “unification” was called by George Barițiu “the greatest Romanian tragedy” – a real limitation.

The stage of current research reflects a relatively low level of interest on this theme, although there is a centuries old tradition in Romania of Catholicism. The causes are multiple, and we have already mentioned some of them above. In general, researches have an informative and sporadic aspect, the subject being one of interest from the point of view of university professors or of the ones in vocational schools and less at the level of students. The main concerns in the field refer to – catechetical projects, historical analyses, Catholic school, pedagogic rationalism, religious education, catechuminate.

The objects of the thesis take into account the identification of Catholic catechetical elements that can be borrowed and used in the catechesis in the Romanian Orthodox Church (methods, strategies and programs), as well as highlighting the need and importance of catechesis in Romanian Orthodoxy in the current context, with associated patristic examples and having as help new knowledge of adjacent laic sciences, namely pedagogy, psychology, communication sciences and sociology, with their methods and principles for the systematization and streamlining of the contents.

Thesis Plan

From the technical point of view, the PhD thesis consists of a total of 385 pages, where we find 999 footnotes, extracts from approximately 300 bibliographic points (more specifically 293), which are not only “historical”, but also brought up to date, both from the Orthodox space and the Roman-Catholic one in Romania. Moreover, the thesis is structured into 3 large chapters, classified as *Introduction, Conclusions, Annexes and Bibliography*.

On a structural level, **the first chapter** of the thesis begins with the presentation of several basic notions regarding catechesis and the names around it. We considered it to be food to highlight these as the terms are not as familiar outside the theological space, and, in that context, explanations can only be welcomed. Furthermore, the basic content of the first chapter is constituted by the presentation of certain works – models of catechesis, created by those great Holy Fathers of the *golden age* of the Christian Church, namely Clement of Alexandria († 214-215), Cyril of Jerusalem († 386), Gregory of Nyssa († 394), John Chrysostom († 407), Blessed Augustine († 430), and Nicetas of Remesiana († 414), as well as Saint Theodore the Studite (826)† and Saint Simeon the New Theologian (†1022), fathers who did not only submitted their vast expertise in God’s service, but also managed to imprint Christian educational directions during the times and in the places they lived. Their precious catechetical and pedagogic and educational expertise can only delight and determine us to follow their advice and methods inspired from above, both on the informal level and especially on the training-educational one, of our inner nurture into Christ.

The second chapter brings us to the present moment and endeavours to offer us an interpretation and a description of what catechesis means in the current Romanian Orthodox Church. We all know that, after the beginning of the 3rd Millennium, a revival of catechetical activities inside the Romanian Orthodox Church, which had remained slightly tributary to this

field, left behind by homilies and preaching concerns, was endeavour and is still endeavoured. The triggering factors of this phenomenon are many, but certainly connected, firstly, to the “new” views of theology professors responsible for catechetical activities, who understood the great potential for the spiritual revival that catechesis can offer in the current context, context somewhat guided by the new challenges of nowadays society.

To a certain extent, from the point of view of organizing context, the second chapter represents a mirror image for the third chapter, as the catechetical concerns of the Catholic Church aim at the same objectives that we, Orthodox people, have into consideration by the action of catechesis, especially regarding distant objectives – as is the one of customs in the liturgical life, or the supreme objective, that is defined by the *becoming of man from the old one into the new one*, bearer of Christ and bearer of the Holy Ghost, who would be prepared for eternity alongside God.

In a brief presentation – in the first part of the second chapter we shall speak about the need for catechization and, implicitly, about the importance of catechesis as educator of the soul into Christ – the leit-motif in the New Testament, but also as a work that is developing into this threefold “sacred framework” of *family, Church and school*, with its ramifications – the family model and concern for the child’s religious education – the ecclesiocentric principle and the pursue in getting to know God through catechesis – namely the meaning of the religion course and the input of the sciences of school psychology, sociology and pedagogy. Furthermore, we shall have a brief history of catechetical activities within Romanian Orthodoxy, with the presentation of the most significant figures and writings in the catechetical field, after which we shall proceed to indicating several catechetical projects as well as of the complementarity of the relationships between Church and School in the process of religious education, through catechesis and the religion course. In the final part of the second chapter we shall develop several aspects concerning the fruitful overlap of catechesis (catechetics) with sciences of psychology and pedagogy, whose work methods are truly helpful to catechesis, their inculturation being necessary. In the penultimate sub-chapter we carried out an analysis regarding the catechization of teenagers, and lastly (sub-chapter 15) we presented several moral expectations and distinctions regarding the catechist and the teacher of Religion.

In turn, **the third chapter** is completely dedicated to the catechesis in the Roman-Catholic Church in Romania and is structured into eleven sub-chapters. In the first part we shall review several historical elements of the Roman-Catholic catechetical tradition in the Romanian space, especially in the region of Moldova. At the same time, we shall identity

certain very old Catholic writings or works in “our region”, which prove us without uncertainty the presence of the Catholic Church in these lands. Moreover, we shall not move forward without also recalling a series of figures of mark, servants and missionaries, messengers of the Holy See, who preached about God Christ, *according to the teachings of Rome*.

On the other hand, one cannot speak about the Catholic mission and catechetical tradition in the Romanian Roman-Catholic Church without contextualizing, without classifying from the point of view of time and history the presence of this Church in the Romanian space. With this idea in mind, we reaffirm what history tells us, namely that the beginnings of “Western” Christianity on the *Carpathian-Danube-Pontic* territory become more clear, as it was natural, after the “so-called *great schism*” in 1054. Moreover, and very likely, there were amongst us Christian who, at least from the point of view of the roots of the ancestry line, were closer to Rome, which naturally forced them to maintain in the future religious distinctions – especially liturgical and dogmatic ones between the Byzantium and the Occident, which had started to take shape even from the 6th century.

Furthermore, we shall move forward to the history topic in the actuality of the concrete missionary – the “rightful” place of catechesis, highlighting its educational ideal and the objectives that it (catechesis) takes into consideration (sub-chapters 3-7). Equally, we do not wish to overlook another important component of the Catholic mission, represented by the virtual field of the Internet, with the help of which the Vatican has developed and supported part of its missionary and catechesis work globally. Thus, we proceeded to an analysis of certain documents, directives and regulations of a catechetical nature that are displayed on the Vatican website (sub-chapter 7). It must be mentioned that this website (*Vatican.va*) is a very established one and very complex at the same time, with an editing in several foreign languages, including Chinese and Arabic. Moreover, the website covers all fields of theology and describes in detail the activity of the popes, starting with the 2nd Vatican Council and up to the daily activity of the current “Holy Father” - Pope Francisc (Jorge Mario Bergoglio, born in Buenos Aires in 1936). At the same time, we shall find here information about the Church Magisterium, about Pontifical commissions, on field of theology, component, themes, works analysed or drafted and so on.

In the last part of the thesis, we shall focus our attention towards certain practical Catholic elements of the parish catechesis, highlighting certain catechetical projects, strategies and programs used by the Catholic “neighbours” which can certainly be borrowed by us, Orthodox catechists. In the middle, between parish and strategy, there is a binder for the “field

systematization”, namely the Catholic school, which cannot be absent from the equation, constituting a very important element and absolutely necessary in the catechization mission. The existence of schools (Catholic and Orthodox) “on the thresholds of churches and the monastery hearth and home” becomes representative both from a doctrine-pastoral point of view and from the point of view of referring to the historicity of the Church, due to which school offer a more sound or more credible basis of historical data (as an origin of the data), and secondly – because schools were and are systems of reference over time and express, in addition, the connection “for ages” between School and Church and of both of them with the State. Thus, in the Romanian space, until the reform of Cuza, when we shall refer to school, each time, it shall be implicitly connected to the Church as well; hence, a beautiful and close connection between *catechesis-Church-school*.

Before concluding the foreword, although, it may not be the right place for such a statement, we wish, however, to kindly thank Father Professor Coordinator Vasile Gordon, for his fatherly and didactic help and guidance throughout these study years, namely 2005 when I was in Bucharest, until the present moment – father and professor that many times I had felt to be like a father. We thank him for his kindness and patience (through which I remained loyal to practical theology and his courses), for his prayers, for his good advice when needed and we ask God to keep him healthy.

We nurture the hope that this thesis would be useful for the reader, if not in the depth of the holiness of faith, at least regarding the methods, which methods (some of them) even if taken from our Catholic “brothers”, does not mean they are not useful for us as well, Orthodox catechists to-come. Our better tying to Orthodox dogmas, shall remain even more Orthodox after the use of a good catechetical strategy, be it Catholic, as is our case.

As a conclusion: catechesis in the Orthodox Church and the Roman-Catholic Church in Romania. Brief Comparative Assessment

In this thesis we have endeavoured to achieve a brief analysis of what catechesis represents in the present time in the Romanian Orthodox Church as well as in the Romanian Roman-Catholic Church, having as help a double system of reference - on the one hand, the sacred teaching of Orthodoxy and laic psychopedagogy, and one the other hand, the evangelizing work through catechesis of our Roman-Catholic “brothers”. As we have asserted

at one point, without a catechetical basis, Moral and spirituality somewhat shatter, the root of the “hearing” of Christ is lost. It is difficult or even impossible, as a simple Christian, to reach a high moral ground, living in the society – especially, but not keeping in mind even the simplest Christian teachings. As you have nothing to lead you; if you do not know the name of the path, how will you walk on it?

The features and characteristic of Catholic catechesis, as well as various catechetical documents, programs – analysed in this thesis, are a description but also a testimony at the same time about the view and means with which the Roman-Catholic Church understands to complete the mission received from Christ the Saviour, that of teaching His Christians about *Who* and *how* is God; about “what the Truth is” and what the position of man before the divine mystery, as personal being in its earthly existential condition, is.

Putting aside part of the scrupulosities and dogmatic animosities between the two “sister” Churches¹, it is clear that announcing the coming of Christ the Saviour would be more destitute in the world without the Catholicity of the Vatican. Therefore, we consider that it is correct, kind and wise to not put aside the good things that could “happen” even where all are not good, kind and wise, due to the fault of human weakness. The principle of the *bee of Saint Basil* is as eloquent as possible and forever valid. Thus, this is the real and objective context that characterises the relationships themselves between Orthodoxy and Catholicism. Although us (Orthodox) remained more loyal to the Fathers, to the philocalic and paterical spirit, it does not in the least mean seclusion into self-sufficiency and lack of dialogue, even ecumenical one. However, the issue is of the **sincerity of this dialogue**, unfortunately with several negative examples. The beautiful, common part of this religious dialogue is constituted especially at the level of method, aspect outside the dogmas and paradoxically, a bridge at the same time. As a matter of fact, this is also the case of the connections between Orthodox and Catholic catecheses, where these connections are founded on method, projects and strategies, and not on the content.

Although they cannot make a claim as a fully successful model or rule, the catechetical methods and strategies in the Roman-Catholic Church can be taken over and implemented in the Orthodox space, as an alternative to what we are missing, but should have been existing for a long time.

In Romania, the attendance in the nowadays church is quite small in certain parts of the country, both in Catholics and Orthodox, but superior to the Catholic Occident. However,

¹ Someone said an intriguing fact – “how can the Orthodox and Catholic Churches be called “sisters”, only if we think of the unification and Bukov’s destructions of churches and monasteries”?!

even in the given situation, “the movement and inspiration” imprinted in Christian Catholic adults, youngsters and children through the missionary and catechetical zeal do not remain in vain, unheard. Thus, a more dense attendance in the place of worship is concluded, which in the absence of such catechetical endeavours, would prove to be more precarious than in the present moment.

On the other hand, there are certain opinions of Orthodox fathers who insist on the method of catechesis as one that must be expressed through practical example, after the model of the Paterikon, and, which has too much consonance with the Western classical, catechetical, didactic-pedagogic methods, considered to be too scholastic or abstract. Perhaps there is also a truth in this, but not a complete one. The duty to teach must be carried out either by facts, or by words, even if the latter often “flies.” And based on the principle of prayer, where there is no quantity, you cannot reach quality.

In our opinion, the Catholic Ecclesia is characterised by a superficiality at the level of dogmatic and liturgical perception, as it left behind the profound and spiritual logic of the Fathers of the Church. Ascetism and mysticism were not anchored into the view of authentic Patristics, a point from which one can easily slip into an adaptation of religion towards man and not the other way around, as it would be fair. Thus, the catechetical act and catechesis itself cannot adjust this background to a content, as much as it tried.

There are also situations where the catechetical method itself does not shine. We give as an example the excessive separation of groups in the celebration of the Holy Liturgy – when the Holy Liturgy is celebrated only for physicians in the parish; this does not “feel” fair, it can be perceived as discriminatory and, certainly, shall attract the disapproval of the other Christians. Or, the Kingdom of God does not have a special place only for physicians...

Based on the adjustment to modernity or the evolution of times, Catholics have alienated from the Orthodox traditional Liturgical Practice, that they erroneously considered to be outdated, going to the reduction or removal of certain individual and common prayers, of the seven Praises and so on, the aspect constituting a visible effect of the alienation from the authentic teaching and tradition of the Holy Fathers as well as of the decisions of the Ecumenical Synods. For this purpose, we conclusively state, one more time, that pastoral success is owed more or less to both methods used “at the right time and place” and the theological content of the catechesis, dogmatic, liturgical, biblical, patristic, moral, and so on content, which in this case, must be more loyal, authentic and cleaner (in the right faith). From this point of view, what remains as a good example to be followed by us Christians,

from them, is the missionary zeal carried out by means of catechesis as well as catechetical methods, strategies and projects viable in the parish.

From an Orthodox point of view, the spiritual undertaking of the person looking for God is carried out in stages, based on the word of Saint Apostle Paul. Firstly, opening the doors of our hearts before the divine mystery is necessary – namely **kerygma**, then the incorporation into the *one, holy and apostolic* Church - **elementary moment of catechesis** and then, the *above* inpour of the grace of God in our lives through the holy works of the Church (Holy Liturgy, Holy Sacraments, religious services, prayer practices, the seven Praises, etc.) – this latter work being supported at the fundamental level by the **permanent (profound) catechesis and homilies**, as strength and help (at the level of method, theory and even praxis) towards the perfection of moral powers existing in us. Although this last part of personal perfection represents a spiritual work tied more to the inner side, it reflects, at the same time, onto our exterior actions. In this context, we shall inevitably get to be brought before the world in order to externalize our creed, in order to testify about Christ and in order to recognize Him as the rightful Creator and Providence of us and the world, moment when we shall become ourselves a living, embodied catechesis. The light, regardless of how small, shall glow for everyone around it. And, with this idea in mind, the Church calls upon us to be present, through our service, in the sacred space of *the laic or clerical apostolate*. Catechesis (permanent) does nothing else than to guide our steps, to bright our path in this apostolate.

Other positive aspects to value of the Catholic catechesis from an Orthodox standpoint:

- drafting of *several editions of Catechism*, in various forms, more complete or attractive; see editionn **Youcat** of Iași in 2012 re-structured especially for youngsters. Apart from the use more or less real, a psychological impact of habit (positive) regarding catechetical notions, namely the need for catechesis, shall be created;
- the highlighting of an *ecumenical dimension* – the global nature that the See of Rome has determines sustained catechetical concerns, through the contact with pagans or atheists; we (Orthodox), at least prior to joining the European Union, contended ourselves only to the local level, where, for better or for worse, we were all baptised; thus, both the initiation and the

permanent catechesis into perfection, was lacking quite much; the fault belongs to us all, both priests and bishops;

- *multiculturalism* – is connected to the previous point and entails the adjustment of the message of the catechesis to the diversity of cultures, hence the need for their inculturation or baptising. On a catechetical plan, multiculturalism generally represents a positive factor generating sustained attention;
- *the inculturation of the contents, methods and means of sciences adjacent to catechesis*, namely psychology, pedagogy, sociology of masses, communication sciences; this is also found in the Orthodox;
- *the imperious nature of catechesis*, not only optional, as in the Orthodox; this obligation was relatively “favoured” by the more relaxed program, in comparison with us - the Liturgy is one hour, without celebrating other services. From the point of view of attracting attention it has a psychological advantage, but is erroneous from the point of view of leaving behind services (liturgically and sacramentally). When it comes to this point, as the Christian Moral states, no one has the right to start from the premise that one can commit a “smaller” mischief, so that a good thing can come from it; in this case, to leave/shorten the service in order to carry out a catechesis, as this cannot replace the cult;
- *the explanation and update of certain terms* and older notions, still very “normal and valid” nowadays (e.g.: kerygma, catechumenate, baptistery, neophyte, etc.);
- *the firm anchorage of the catechesis in the Catholic Church Tradition*, based on the Magisterium, encyclics, etc.;
- paying an *increased attention regarding current challenges of society*;
- creating *catecheses for and by means of church music*;
- insistence on *catechetical programs for adults and youngsters, and so on*.

Drawbacks of the Catholic catechesis presented from an Orthodox standpoint:

- Until the age of 7, *catechesis replaces impartation*, which is a very serious thing, from both a pastoral point of view and from the point of view of

spiritual benefit; but, the emphasis on the sacramental nature of the *first communion* represents a **fundamental key** in offering the answer to the question of why, we, the Orthodox, have “weakened” catechetical activities, (for a period) at the expense of the homilies and of the sermon and Catholics have not? Why do we assert this? Due to the fact that Catholic priests need to or must carry out **the catechesis for the solemn communion** or *the first communion*. In this manner, this practice (of the catechesis) was kept alive, due to a liturgical and sacramental need with a mandatory nature: who does not participate in these preparatory catecheses cannot receive the communion nor be oiled. And, obviously, apart from the children, adults shall also benefiting from this, even if “in passing”. However, we the Orthodox, do not have such a reason, becoming sort of indifferent, either on the background that all Christians were already baptised, or due to the convenience argued or not of Communist oppressions;

- Orthodox catechesis *analyses more deeply the “possibilities” of theology* (philocalic and patristic), aspect contrary to the relaxing (general) attitude of Catholics, who try to compensate the content through additional elements of pedagogy, psychology, communication sciences or sociology of masses that would attract. These auxiliary sciences are good and useful for each speaker, but provided that these do not replace a weaker content. However, this difference is perceived by us, at a “somewhat” academic level, after a longer study of the subject. For the common Christian, these insertions could be too much or not at all noticeable, as there are no terms/items adequate for comparison and nor viable, appropriate reference systems;
- *The absence of direct knowledge* – from a dogmatic perspective, if the divine grace is created, as the Catholic dogma sustains, then, the knowing God cannot be but direct, as it is connected to what is created, namely what is direct. The dogma of uncreated Godly energies and, implicitly, of the uncreated grace, coming from these energies (specific to Orthodoxy), makes the existence of direct knowledge possible, the highest form of knowing God, as Patriarch Calist († 1363) proves – contemporary of Saint Gregory of Palamas;

- The manifestation of a *mischievous, despicable hold-back*, towards catechetical works of great value in the Orthodox space, hence their non-quotation. Objectivity is lacking. Is it knowingly?!

* * *

I have spoken in this thesis about catechesis and the evangelization mission of the Orthodox Church and of the Roman-Catholic one as fundamental pastoral concerns of these towards their sons, already Christians, as well as to those becoming ones. Certainly, to a smaller (or greater) extent, this shepherding shall also depend on the mastery and expertise, not as much scientific, but especially spiritual – of the catechist, the preacher or of the shepherd of souls. But, essentially, the Spirit of God shall change hardened hearts... And us, must become worthy workers, not lazy, in the field of the salvation of our and our brothers' souls, asking God for this... from our Orthodox hearts...

The content of the message of the catechesis in the Church, not “outside” it, incorporates this absolute value: *God is what He is*. Let's take into account this wonderful fact that we hand into existence by this supreme and eternal value of *the One who is*.

Bibliography

Sources

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, Tipărită cu îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 2008.
2. *Carte de rugăciuni*, Doxologia, Iași, 2010.
3. „Constituțiile Apostolice”, VIII, (Cap. XXXII, Migne. Patr. Gr., tom. 1, col. 1132A), în Mihail Bulacu, *Studii de Catehetică*, Atelierele Tipografice ale ziarului „Universul”, București, 1941.
4. Augustin, Fericitul, *De catechizandis rudibus*, Polirom, Iași, 2002.
5. Augustin, Fericitul, *De Magistro/Despre Învățător*, (ediție bilingvă, trad., introd., note și comentarii, tabel cronologic și bibliografie de Eugen Munteanu), Institutul European, Iași, 1995.
6. Chiril al Ierusalimului, Sfântul, *Catehez e*, E.I.B.M.B.O.R., București.
7. Clement al Romei, Sfântul, „Scrisoarea I”, 21, 8, în Vasilios Skiadas, *Educarea-învățarea. Recrearea copilului*, Egumenița, Galați, 2014.
8. Clement Alexandrinul, Sfântul, *Protrepiticul*, în Mihail Bulacu, *Studii de Catehetică*, Editura Atelierele Tipografice ale ziarului „Universul”, București, 1941.
9. Clement Alexandrinul, Sfântul, *Scrieri, Partea întâia* (Părinți și scriitori bisericești), (traducere, introducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru), E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
10. Clement Alexandrinul, Sfântul, *Stromate*, (traducere, introducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru), E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
11. Diadoh al Foticeii, Sfântul, „Cuvânt ascetic”, cap. 41-42, în *Filocalia*, (traducere din grecește de Pr. Dumitru Stăniloae, vol. 1), Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană” – S.A., Sibiu, 1947, pp. 383-398.
12. Grégoire de Nyssa, *Contemplation sur La vie de Moise*, Sources Chrétiennes – (introduction et traduction de Jean Daniélou), Cerf, Paris, 1941.
13. Grigorie al Nyssei, Sfântul, *Marele cuvânt catehetic și Despre nevoință*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.

14. Grigorie de Nyssa, Sfântul, *Scrieri, partea întâia*, (traducere de Pr. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga), E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
15. Ignatie al Antiohiei, Sfântul, „Epistola către tralieni II și III”, în John Chryssavgis, *Vindecarea lăuntrică a omului*, Sophia, București, 2015.
16. Ioan Gură de Aur, Sfântul, „Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor”, în Irineu Episcop de Ekaterinburg și Irbit, *Educația religioasă, învățături pentru copii și tineri*, Sophia, București, 2007.
17. Ioan Gură de Aur, Sfântul, „Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor”, în Ieromonah Ioan Iaroslav, *Cum să ne mântuim? După învățătura Sfinților Părinți*, Mănăstirea Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil – Petru Vodă, Scara, București, 2005.
18. Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Cateheze baptismale*, (traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș), ediția digitală Apologeticum, 2006.
19. Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Cateheze maritale – omilii la căsătorie*, (traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș), Oastea Domnului, Sibiu, 2004.
20. *Liturghierul*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2014.
21. Marcu Pustnicul, Sfântul Cuvios, *Scrieri*, Egumenița, Galați, 2008.
22. *Mineiul pe Noiembrie*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
23. Niceta de remesiana, „Despre folosul cântării de psalmi”, în <http://acvila30.ro/24-iunie-sfantul-niceta-de-remesiana-viata-acatistul-scrieri/>; data accesării: 09. 04. 2019.
24. Simeon Noul Teolog, Sfântul, *Cateheze*, Scrieri II, (studiu introductiv și traducere de Ioan Ică jr.), Deisis, Sibiu, 2003.
25. Simeon Noul Teolog, Sfântul, *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, (traducere românească de Diac. Ioan Ică jr.), Deisis, Sibiu, 2001.
26. Simeon Noul Teolog, Sfântul, *Imne, Epistole și Capitole*, Scrieri III, (studiu introductiv și traducere de Ioan Ică jr.), Deisis, Sibiu, 2001.
27. Teodor Studitul, Sfântul, *Catehezele mari*, Cartea a II-a, traducere din limba greacă veche de Laura Enache, cu un studiu introductiv de Julien Leroy, ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim, Editura Doxologia, Iași, 2018.
28. Teodor Studitul, Sfântul, *Catehezele mici*, traducere din limba greacă veche de Laura Enache, ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim, Editura Doxologia, Iași, 2018.

29. Teodor Studitul, Sfântul, *Cuvântări duhovnicești*, text reprodus după ediția Alba Iulia 1994, Editura Apologeticum (text digital), 2004.
30. Théodore Studite – *Pétites Catéchèses*, traduction d’Anne Marie Mohr, Introduction par Marie Hélène Congourdeau, col. “Les Peres dans la foi”, Paris, 1993.
31. Theodore the Studite, Saint, on the Holy Icons, traduction by Roth Catharine, St. Vladimir’s Seminary Press, Athens Printing Company, New York, 1981.
32. Viețile Sfinților pe Noiembrie, ediție îngrijită de Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994.

Dictionaries

33. Bailly, Anatole, *Dictionnaire grec-français*, Édition Hachette, Paris, 1950.
34. Braniște, Ene; Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Diecezană, Caransebeș, 2001.
35. *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique*, Édition Beauchesne, Paris, 1990.
36. Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin român*, București, Editura Humanitas, 2003.
37. Rus, Remus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, București, Editura Lidia, 2003.
38. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Edited by F.L. Cross, Oxford University Press, London, 1997.

Books and Handbooks

39. Adler, Gilbert; Vogeleisen, Gerard, *Un siècle de catéchèse en France (1893-1980)*, Editura Beauchesne, Paris, 1981.
40. Agneza Ilinca, *Educația religioasă*, Sapienția, Iași, 2018.
41. Alberich, Emilio; Derroite, Henri; Vallabaraj, Jérôme, *Les fondamentaux de la catéchèse*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2006.
42. Alfeyev, Ilarion, *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă*, Editura Sophia, București, 2010.

43. Anania, Valeriu, *Pro Memoria, Acțiunea catolicismului în România interbelică*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1992.
44. Antim Ivireanul, *Didahii*, Minerva, București, 1983.
45. Antonescu, G. Gheorghe, *Pedagogie generală*, Institutul Pedagogic Român, București, 1930.
46. Avdeev, Dmitri, *Nervozitatea, cauze, manifestări, remedii duhovnicești*, Sophia, București, 2014.
47. Baștovoi, Savatie, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, (ediția a III-a), Cathisma, București, 2010.
48. Băbuș, Emanoil, *Bizanțul, istorie și spiritualitate*, Sophia, București, 2003.
49. Băncilă, Vasile, *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, București, 1996.
50. Bănescu, Nicolae, *Chipuri și scene din Bizanț*, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1927.
51. Bănescu, Nicolae, *Istoria Imperiului Bizantin, (610-1081 d. Hs.)*, vol. II, Anastasia, București, 2003.
52. Beck, Hans Georg, „Kirche und theologische Literatur in byzantinischen Reich”, în Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, E.I.B.M.B.O.R., București, 1987.
53. Beldiman, Nicușor, *Repere ale educației religios-morale în literatura omiletică și catehetică românească din secolul al XX-lea*, Universității din București, București, 2017.
54. Benga, Cristina, *Idealul educațional în pedagogia creștină – Clement din Alexandria, Sfântul Ioan Gură de Aur, Fericitul Augustin*, Editura Sophia, București, 2009.
55. Bolocan, Carmen Maria, *Catehetica și didactica religiei*, Sfântul Mina, Iași, 2005.
56. Boroianu, Dumitru, *Dreptul Bisericesc*, (vol. I), Dacia, Iași, 1899.
57. Botezan, Florin, *Sfânta Liturghie, cateheza desăvârșită*, (ediția a doua), Reîntregirea, Alba Iulia, 2016.
58. Braniște, Ene, *Liturghică specială*, (ediția a IV-a), Lumea Credinței, București, 2005.
59. Breck, John, *Puterea cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, (traducere de Monica E. Herghelegiu), E.I.B.M.B.O.R., București, 1999.
60. Bulacu, Mihail, *Studii de Catehetică*, Atelierele Tipografice ale ziarului „Universul”, București, 1941.
61. Călugăr, Dumitru, *Catehetica*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1976.

62. Călugăr, Dumitru, *Preocupări catehetice*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1944.
63. Cerghit, Ioan, *Metode de învățământ*, (ediția a VI-a), Polirom, Iași, 2006.
64. Chimpan, Noémi-Emese, *Politica statală religioasă și Biserica Romano-Catolică din Transilvania (1867-1900)*, teză de doctorat, Cluj Napoca, 2011.
65. Chryssavgis, John, *Vindecarea lăuntrică a omului*, Sophia, București, 2015.
66. *Codul de Drept Canonic*, Textul oficial și traducerea în limba română, Editura Sapientia, Iași, 2004.
67. Colomb, Joseph, *Le Service de L'Évangile*, (Manuel catéchétique, Tomul I), Desclée, Paris, 1968.
68. Colomb, Joseph, *Le Service de L'Évangile*, Manuel catéchétique, Tomul al II-lea, Edition Desclée, Paris, 1968.
69. Coman, Constantin, *Erminia Duhului*, Bizantină, București, 2002.
70. Coman, Ioan G., *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 2000.
71. Compte, Robert, *Formation chrétienne des adultes*, Editura Desclée de Brouwer, Paris, 1986.
72. Comșa, Gheorghe, *Istoria predicii la români*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1921.
73. Constituția din 1923, Tit. II, art. 5, în „Monitorul Oficial”, nr. 282, 29 martie 1923, în Emil Dumea, *Biserica și statul. Perspective istorice creștine*, Iași, 2003, p. 173.
74. Cristescu, Grigore, *Predică și cateheză*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1929.
75. Cuciureanu, Monica; Velea, Simona, *Educația moral religioasă în sistemul de educație din România*, Didactică și Pedagogică, București, 2012.
76. Cucuș, Constantin, *Catehizarea și educația religioasă. Abordare comparativă*, în *Cultură și Religie*, coordonator Lucreția Vasilescu, Editura Universității din București, 2009.
77. Cucuș, Constantin, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, (ediția a doua), Polirom, Iași, 2009, p. 71.
78. Cucuș, Constantin, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Polirom, Iași, 2000.
79. Curtaz, Paolo, *Catehetica*, Editura Presa Bună, Iași, 1993.

80. Dagron, Gilbert, *Histoire du Christianisme des origines à nos jours*, Tome IV, Desclée, Paris, 1993.
81. Danielou, Jean, *La Catéchèse aux premiers siècles*, Institutul Superior de Pastorație Catehetică, Paris, 1968.
82. Danion, Vasile; Maricaru, Marian, *Ne vorbesc părinți athoniți - Ne vorbește părintele Dionisie de la Colciu*, Editura Bunavestire, Galați, 2003.
83. Dieceza Roamo-Catolică de Iași, *Cartea Sinodală – Biserica, noul popor al lui Dumnezeu este trimisă în misiune la oamenii de astăzi*, Editura Sapienia, Iași, 2005.
84. Diehl, Charles, *Figuri Bizantine*, vol. I, trad. Ileana Zara, București, 1969.
85. Dincă, Arhim. Atanasie, *Sfântul Teodor Studitul-Viața, activitatea și operele sale*, Tipografia Carpați, București, 1940.
86. *Directoriu General Pentru Cateheză*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2001.
87. Dragnea, Constantin, *Slujirea preotului în școală*, Teză de doctorat, București, 2006.
88. Dumea, Emil, *Biserica și Statul în Europa*, Perspective istorice și creștine, Editura Sapienia, Iași, 2014.
89. Dumea, Emil, *Biserica și statul. Perspective istorice creștine*, Iași, 2003.
90. Dumea, Emil, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, Editura Sapienia, Iași, 2003.
91. Dumea, Emil, *Cultură și religie în dialog*, Iași, 2010.
92. Dumea, Emil, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*, Sapienia, Iași, 2005.
93. Dumea, Emil, *Biserica Romano Catolică din România*, aspecte istorice, Iași, 2005, format digital.
94. Dvornik, Francisc, *Les slaves, Byzance et Rome*, (L'Institut d'Études slaves), Librairie Ancienne Honoré Champion, Paris, 1926.
95. Eeckhout, L'Abbe Van, *Méthodologie Catéchétique*, Editura Apostolat Liturgique – Abbaye de Saint-André, Bruges 3, 1957.
96. Enășoae, Iosif, *De la kerygmă la cateheza sistematică*, Sapienia, Iași, 2007.
97. Floca, Ioan, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, ediția a III-a, îngrijită de Sorin Joantă, Lumina Tipo S.R.L., Sibiu, 2005.
98. Floroiaia, Mihai, *Rolul metodei didactice în învățământul religios*, Alfa, Piatra Neamț, 2004.

99. Giurescu, C.C., Giurescu, D.C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi*, București, 1975.
100. Gordon, Vasile, *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, Sophia, București, 2004.
101. Grigorie de Nissa, Sfântul, „Cuvântarea Catehetică”, (Prolog n. 1), în Mihail Bulacu, *Studiu introductiv în catehetica ortodoxă* (Teză de doctorat), Oradea, 1928.
102. Grozovski, Viktor, *Pravoslavnoe vospitanie malcikov prehodnogo vozrasta – soveti sveaşcennika*, Sankt Petersburg, 2008 și *Deti i roditeli. Prehodnii vozrast* (antologie de texte), Moscova, 2010, (traducere în limba română de Gheorghică Ciocoi) cu titlul *Cum să ne purtăm cu fiul adolescent*, Editura de Suflet, București, 2016.
103. Harnack, Thodosius, „Katechetik”, Erlanghen, 1882, în Dumitru Călugăr, *Catehetica*, Renașterea, Cluj Napoca, 2005.
104. Hausherr, Irene, „Vie de Syméon le Nouveau Théologien”, în *Orientalia Christiana*, Roma, 1928, p. 61, în John Chryssavgis, *Vindecarea lăuntrică a omului*, Editura Sophia, București, 2015.
105. *Invățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, (transcrierea și traducerea fragmentelor de acad. Gheorghe Mihăilă), Editura Eparhiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009.
106. Ioan din Kronștadt, Sfântul, *Liturghia – cerul pe pământ*, (ediția a II-a, traducere de Boris Buzilă), Deisis, Sibiu, 2002.
107. Ionescu, Marin C., *Inima e cârmaciul minții*, Tipografia „Națională” Jean Ionescu, București, 1927.
108. Irineu, episcop de Ecaterinburg și Irbițk, *Mamă, ai grijă!*, (traducere din limba greacă de Diac. Drd. Nicușor Morlova), Bunavestire, Bacău, 2002.
109. Jurcă, Eugen, *Experiența duhovnicească și cultivarea puterilor sufletești*, Marineasa, Timișoara, 2006.
110. Kant, Immanuel, în Marin C. Ionescu, *Inima e cârmaciul minții*, Tipografia „Națională” Jean Ionescu, București, 1927.
111. Kogoulis, Ioannis, *Îmbisericirea elevilor*, (trad. de PS. Mihail Filimon), Deisis, Sibiu, 2012.
112. Kokkinou, Maria, *Criza familiei*, (traducere din limba greacă de pr. Șerban Tica), Sophia, București, 2011.

113. Koulomzin, Sophie, *Biserica și copiii noștri*, (traducere din limba engleză de Doina Rogoti), Sophia, București, 2010.
114. Kraiopoulos, Simeon, *Părinți și copii*, (volumul al II-lea, Despre educația copiilor), Bizantină, București, 2005.
115. Krivoșein, Vasile, *În lumina lui Hristos*, (traducere de pr. Conf. Dr. Vasile Leb și Ierom. Gheorghe Iordan), E.I.B.M.B.O.R., București, 1997.
116. Lungoci, Sorin, *Hristos împărtășit copiilor*, teză de doctorat, Cluj Napoca, 2018.
117. Mamalakis, Philip, *Principii ortodoxe de creștere a copiilor*, (traducere din limba engleză de Diana Stănciulescu) Sophia, București, 2017.
118. Marcu Pustnicul, Sfântul Cuvios, *Scrieri*, Editura Egumenița, Galați, 2008.
119. Marin, Abbé Jean, *Saint Theodore*, Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1906.
120. Mavrichi, Ionuț, „Erezia mesaliană și combaterea acesteia de către Diadoh al Foticeei și Marcu Ascetul”, www.nistea.com/eseuri/ionut_mavrichi/erezia-mesaliana-si-combaterea-ei-de-catre-diadoh-al-foticeei-si-marcu-ascetul.htm; accesată la 14 Februarie 2019.
121. Mehedinți-Soveja, Simion, *Altă creștere -Școala Muncii*, Editura Axion, Craiova, 2006.
122. Metallinos, Gheorghios, *Parohia – Hristos în mijlocul nostru*, (trad. de Ioan I. Ică jr.), Deisis, Sibiu, 2004.
123. Micle, Arhim. Veniamin, *Inițieri Catehetice*, Editura Sfintei Mănăstiri Bistrița din Eparhia Râmnicului, 1993.
124. Morariu, Iuliu Marius, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului, paradigme educaționale în pastorația contemporană*, „Semănătorul Tismana”, 2012.
125. Naclad, Constantin, *Educația religioasă în cadrul slujirii preoțești*, Trinitas, Iași, 2007.
126. Necula, Constantin, *Duc in altum – ieșiți în larg. O introducere în catehetică*, Andreiana, Sibiu, 2011.
127. Necula, Constantin, *Pe cine incomodează ora de religie*, Editura Agnos, Sibiu, 2015.
128. Opriș, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, Basilica, București, 2011.

129. Pal, Vincențiu, (editor), *Metodica predării religiei la îndemâna dascălilor*, ARCB, București, 2007.
130. *Patericul egiptean*, Reîntregirea, Alba Iulia în 1990.
131. Plămădeală, Antonie, *Dascăli de cuget și simțire românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.
132. Păcurariu, Mircea, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Arhidiecezana, Sibiu, 1987.
133. Popescu, Teodor M., *Biserica și cultura* (Primii didascoli creștini), E.I.B.M.B.O.R., București, 1996.
134. Rose, Ieromonah Serafim, Nilus, S.A., *Sfântul Serafim de Sarov – povățuiri duhovnicești*, (trad. Paul Bălan), Axioma, București, 2014.
135. Sachelarie, Ieromonah Nicodim, *Pravila bisericească*, Valea Plopului, prahova, 1999.
136. Săvescu, Napoleon, *Noi nu suntem urmașii Romei*, Intact, București, 2002.
137. Siluan Athonitul, Cuviosul, *Între iadul deznădejzii și iadul smereniei*, (traducere de Ioan Ica și Diac. Ioan I. Ica jr.), Deisis, Sibiu, 2001.
138. Stefanelli, Juvenal, *Catechetica*, Societatea Tipografică Bucovineană, Cernăuți, 1904.
139. Stithatul, Nichita, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, traducere românească de Ilie Iliescu, Ed. Herald, București, 2003.
140. Șebu, Sebastian; Opreș, Monica; Opreș, Dorin, *Metodica predării Religiei*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2000.
141. Teșu, Ioan, *Vocația desăvârșirii*, Sf. Mina, Iași, 2018.
142. Tia, Teofil, *Noțiuni generale de psihologie pastorală*, (ediție digitală), Alba Iulia, 2004-2005.
143. Țuțea, Petre, *321 de vorbe memorabile*, Ed. Humanitas, București, 1993.
144. Vătămanu, Cătălin, *Educația la poporul ales*, Doxologia, 2011.
145. *Viețile Sfinților pe Noiembrie*, (ediție îngrijită de Ioanichie Bălan), Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994.
146. White, Elizabeth, *Cum îndrumăm copilul în viața duhovnicească*, (ediția a doua, traducere din limba engleză de Luminița-Irina Niculescu), Sophia, București, 2012.

147. Zetea, Simona Ștefana, *Cateheza parohială-premisă a construirii unei comunități vii*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2004.

Studies, Magazines, Articles, Courses

148. Abrudan, Mircea-Gheorghe; Dângă, Alexandra-Ioana, „Youcat în limba română. Studiu lingvistic și abordare teologică ortodoxă”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (coordonatori), *Educație și mărturisire*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2017, pp. 393-415.
149. Andreicuț, Mitropolitul Andrei, „Familia, copiii și tinerii, educarea lor și viitorul omenirii”, *Ortodoxia*, VIII, 4, (2016), pp. 11-19.
150. Balcă, Nicolae, „Importanța catehetică a Sfintei Liturghii”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVI, 1-2, (1958), pp. 206-216.
151. Benga, Daniel, *Ethosul creștinismului antic*, Curs master, București, 2016.
152. Bleiziffer, William Alexandru, „Școala Catolică – studiu juridico-canonic”, în *Școlile Greco-Catolice ale Blajului - 250 de ani de credință și cultura*, Acta Blasiensa III, Buna Vestire, Bacău, 2004, p. 145-164.
153. Bolocan, Carmen-Maria, „Principii didactice în opere Sfântului Clement Alexandrinul”, *Teologie și Viață - XCIII*, 5-8, Anul XIX, 2009, pp. 130-142.
154. Borgovan, Vasile Gr., „Istoria pedagogiei”, (Din istoria mai veche a școalelor la Români. Iacob Stamati și organizarea școalelor), București, 1915-1916, în Mihail Bulacu, *Studiu introductiv în catehetica ortodoxă* (Teză de doctorat), Oradea, 1928.
155. Buta, Gelu Mircea, „Revenirea orei de religie în școli”, în *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, (editori Vasile Stanciu și Cristian Sonea), Presa Universitară Clujeană, 2017, p. 165-171.
156. Capan, Radu și Oana, *Cateheza pe vârste: obiective, metode și mijloace. Pentru un curs de catehză cu preoții*, în <http://www.cateheza.ro/biblioteca/cateheza-pe-varste-obiective-metode-si-mijloace/>; data accesării: 2 Mai 2019.
157. Chifăr, Nicolae, „Combaterea iconoclasmului reflectată”, <https://www.scribd.com/document/397438260/Curs-12-Teodor-Studitul>; data accesării: 12 Ianuarie 2018.

158. Chiril, Patriarhul Bulgariei, *Katolicescata propaganda sred Bălgarite prez vtorata polovina na XIXvek*, vol. I, Sophia, 1962, p. 409, în Valeriu Anania, *Pro Memoria, Acțiunea catolicismului în România interbelică*, EIBMBOR., București, 1992.
159. Ciubotea, Daniel Patriarhul, „Cooperarea dintre profesorii de Religie și clerul bisericesc în programe educaționale comune”, *Biserica Ortodoxă Română*, IV, 4, (2013), pp. 267-272.
160. Clement Alexandrinul, Sfântul, *Protrepiticul*, în Mihail Bulacu, *Studii de Catehetică*, Editura Atelierele Tipografice ale ziarului „Universul”, București, 1941.
161. Congregația Pentru Educația Catolică, *Dimensiunea religioasă a educației în școala catolică. Orientări pentru reflecție și revizuire*, în Dieceza Romano-Catolică de Iași, *Cartea Sinodală*, Promulгатă la 8 decembrie 2005 de Petru Gherghel, Episcop de Iași, Editura Sapiientia, Iași, 2005, pp. 221-272.
162. Coresciuc, Roger, „Cateheza contemporană: rolul alegerii în demersul epistemologic”, *Teologie și viață*, XXV, 9-12, (2015), pp. 86-103.
163. Coresciuc, Roger, „Despre o filozofie a indiferenței religioase. Trecerea de la comunism la post-modernism: o provocare la adresa catehezei”, Vasile Gordon și Sorin Lungoci (coordonatori), *Predicatori și cateheți români, mărturisitori în timpul regimului comunist*, (Simpozionul profesorilor universitari de catehetică și omiletică din România, 29-31 octombrie 2017 Timișoara), Pro Universitaria, București, 2017, pp. 208-222.
164. Corugă, Matei, „Sfântul Teodor Studitul în literatura românească veche”, *Studii Teologice*, (XXIV), 9-10, București, (1972), pp. 725-733.
165. Crețu, Vasile, „Criza educației religioase în învățământul românesc de astăzi. Cauze, provocări și perspective”, în Lucian Dindirică (ed.), *Paradigma creștină a unei Europe unite*, Universitaria, Craiova, 2017, pp. 144-177.
166. Crețu, Vasile, „Pentru o cateheză a timpurilor noastre”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, V, 2004-2005, Universității din București, București, 2005, pp. 451-468.
167. Crețu, Vasile, „Prezența icoanelor în școlile publice românești. Aspecte ale unei controversă”, în Virgil Mândăcanu, Ioan Scheau și Dorin Opriș, *Educația din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele*, Eikon, Alba Iulia, 2012, pp. 300-312.

168. Crețu, Vasile, *Cateheza în perioada patristică*, curs pentru studenți, București, 2016.
169. Damaschin, Sf. Ioan, „Dialectica”, 67, în Pr. Mihail Bulacu, *Studiu introductiv în catehetica ortodoxă* (Teză de doctorat), Oradea, 1928.
170. Demoor, Jean.; Jonckheere, Tobie, „Știința educației”, în Pr. Mihail Bulacu, *Studiu introductiv în catehetica ortodoxă* (Teză de doctorat), Oradea, 1928.
171. Dumea, Emil, „Teologie și învățământ catolic în Moldova”, Aurel Percă (editor), *Ca toți să fie una. Studii și articole în onoarea PS. Petru Gherghel cu ocazia aniversării a 20 de ani de episcopat și 70 de ani de viață*, Sapienția, Iași 2010, pp. 325-364.
172. EN, 20, în Dumea, Emil, *Biserica și statul. Perspective istorice și creștine*, Sapienția, Iași, 2014.
173. Galeriu, Constantin, „Mărturisirea dreptei credințe prin Sfânta Liturghie”, *Ortodoxia*, XXXIII, 1, (1981), p. 35-44.
174. Galeriu, Constantin, „Ora de religie în trecut și astăzi”, *Altarul Banatului*, 4-6/1995, pp. 350-354.
175. Gherghel, Petru, Aurel Percă, „Profilul spiritual și moral al profesorului de religie”, *Dialog Teologic*, V, 9, (2002), pp. 11-18.
176. Gordon, Vasile, „Evaluarea predării religiei în școală. Rezultate, probleme, perspective”, *Theologia Orthodoxa*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, XLVIII, Cluj Napoca, 2003, pp. 369-386.
177. Gordon, Vasile, „Mărturisitori laici, sprijinitori ai catehezei ortodoxe în perioada comunismului”, în Vasile Gordon și Sorin Lungoci (coordonatori), *Predicatori și cateheți români, mărturisitori în timpul regimului comunist*, (Simpozionul profesorilor universitari de catehetică și omiletică din România, 29-31 octombrie 2017, Timișoara), Pro Universitaria, București, 2017, pp. 9-32.
178. Gordon, Vasile, „Un mare catehet al Ortodoxiei, prea puțin cunoscut: Sfântul Teodor Studitul (759-826)”, *Glasul Bisericii*, LXIII, 9-12, (2004), pp. 282-293.
179. Gordon, Vasile; Dragnea, Constantin, *Conlucrarea dintre profesor și preot pentru reușita orei de religie*, text integrativ al cursului de Catehetică/Omiletică pentru anul al II-lea master „Pastorație și viață liturgică”, București, 2010.

- 180.** Got, Miorița, „Promovarea educației libere în țările din centrul și din estul Europei”, în Miorița Got, *Educația pentru religie și pentru cultura diversității*, ErcPress, București, 2010, pp. 199-201.
- 181.** Hașdeu, B.P., „Luca Stroici, părintele filologiei latino-române”, București, 1864, în Emil Dumea, *Cărți și reviste catolice în Moldova*, Editura Sapienția, Iași, 2002.
- 182.** Ică jr., Ioan I., „Iconologia Bizantină între politica imperială și sfințenie monahală”, în Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul” - Alba Iulia, *Sfântul Teodor Studitul «Iisus Hristos-prototip al icoanei Sale»*, Deisis, Sibiu, 1994, pp. 14-42.
- 183.** Istodor, Gheorghe, „Religia în școală și societate. Provocări contemporane”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (coordonatori), *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 237-255.
- 184.** Joița, Ciprian, „Cateheza Sfântului Simeon Noul Teolog – apogeu al tradiției catehetice duhovnicești ortodoxe”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca*, XVII, 2013-2014, Renașterea, Cluj Napoca, 2015, pp. 359-378.
- 185.** Lemeni, Adrian, „Miza educației religioase în școlile publice”, *Ortodoxia*, VIII, 4, (2016), pp. 42-54.
- 186.** Lemeni, Adrian, „Rolul părinților și al școlii în educația religioasă a copiilor. Repere ale teologiei Sfântului Ioan Gură de Aur actualizate în contextul european”, în Adrian Lemeni (editor), *Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizate în relația Biserică – Familie – Școală din contextul european*, Basilica, București, 2015, pp. 111-125.
- 187.** Leroy, Julien, „Études sur Les Grandes Catéchèses de s. Théodore Studite”, în Sfântul Teodor Studitul, *Catehezele mari*, Cartea a II-a, (cu un studiu introductiv de Julien Leroy, ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim), Doxologia, Iași, 2018, pp. 289-321.
- 188.** Lupu, Ștefan, „Școli și instituții de învățământ promovate de Biserica Catolică în moldova”, în Ștefan Lupu (editor), *Tradiții educativ formative în Episcopia Romano-Catolică de Iași*, Sapienția, Iași, 2016, pp. 9-33.
- 189.** Lupu, Ștefan, „Cateheza în Biserică și religia în școală”, *Dialog Teologic*, V, 9, (2002), pp. 52-62.

- 190.** Magdalena, Maica, în Philip Mamalakis, *Principii ortodoxe de creștere a copiilor*, Sophia, București, 2017.
- 191.** Martin, Ioan, „Importanța orei de religie”, în Miorița Got, *Educația pentru religie și pentru cultura diversității*, ErcPress, București, 2010, pp. 206-212.
- 192.** Miclea, Ioan, „Principii de pedagogie creștină”, în Agneza Ilinca, *Educația religioasă*, Sapienția, Iași, 2018.
- 193.** Mircea, Adrian, „Educația moral-religioasă în România”, în *Apostolat educațional*, Basilica, București, 2010, pp. 51-58.
- 194.** Neamțu, Mihail, „Reforma învățământului teologic” (II), *Dilema veche*, nr. 41, 2004.
- 195.** Nedelcu, Marius, *Lumina*, (ediție digitală), ziarullumina.ro/patriarhul-calist-despre-raiul-interior-al-omului-123639.html, accesată la 06. 05. 2019.
- 196.** Pătrașcu, Eduard, „Biblia în Dieceza de Iași”, în Ștefan Lupu (editor), *Tradiții educativ formative în Episcopia Romano-Catolică de Iași*, Sapienția, Iași, 2016, pp. 243-264.
- 197.** Perera, Antonio, „Școala catolică”, în *Dialog Teologic*, V, 9, (2002), pp. 126-132.
- 198.** Pestalozzi, Johann, în Marin C. Ionescu, *Inima e cârmaciul minții*, Tipografia „Națională” Jean Ionescu, București, 1927.
- 199.** Pius al XI-lea, Enc. *Quadragesimo anno*, 15 mai 1931: AAS 23 (1931), p. 225-226, în Emil Dumea, *Biserica și statul. Perspective istorice și creștine*, Sapienția, Iași, 2014.
- 200.** Pohier, J.-M., „Psihologie și Teologie”, în Teofil Tia, *Noțiuni generale de psihologie pastorală*, (ediție digitală), Alba Iulia, 2004-2005.
- 201.** Popescu, Mihail-Gabriel, „Catehezele Sfântului Simion Noul Teolog”, *Studii Teologice*, 1-2, (1974), pp. 35-43.
- 202.** Popescu, Teodor M., „Părinții creștini ca educatori (Sfântul Apostol Pavel, Clement Alexandrinul și Sfântul Ioan Gură de Aur despre pedagogia creștină)”, *Glasul Bisericii*, VIII, 1-2, (1949), pp. 85-96.
- 203.** Pruteanu, Petru, *Curs de patrologie și teologie postpatristică (sec. IX-XIV)*, Zăbriceni, 2003.

- 204.** Riba, Ion, *Identitatea și misiunea profesorului catolic în documentele Magisteriului Bisericii de la Conciliul Vatican II până în zilele noastre*, rezumat Teză de Doctorat, București, 2010, p. 4, <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Iunie/Riba%20Ion%20%20Identitatea%20si%20>.
- 205.** Roca, Mihai, „Forme ale catehezei în Dieceza de Iași în secolele al XIX-lea și al XX-lea”, în Ștefan Lupu (editor), *Tradiții educativ formative în Episcopia Romano-Catolică de Iași*, Sapientia, Iași, 2016, pp. 171-195.
- 206.** Stăniloae, Dumitru, „Pentru învățământul religios în școli”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (coordonatori), *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 164-173.
- 207.** Streza, Nicolae, „Aspectul dogmatic al cultului Icoanei la Sfântul Teodor Studitul”, *Studii Teologice*, XXIX, 3-4, București, (1977), pp. 298-307.
- 208.** Șanta, Gheorghe, „Educația religioasă și valoarea sa integrativă”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (coordonatori), *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 279-289.
- 209.** Timiș, Vasile, „Statutul educației religioase în contextul integrării europene”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai*, Cluj Napoca, 2002, pp. 295-309.
- 210.** Toader, Ioan, „Catehizarea copiilor, adolescenților și adulților”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, VI, 2005-2006, Universității din București, București, 2006, pp. 260-267.
- 211.** Toma, Marian, „Factorii educației ca premise pentru dezvoltarea valorilor religioase”, *Teologie și viață*, XXVI, nr. 5-8, Iași, 2016, pp. 126-133.
- 212.** Țârdea, Alexie, *Romano catolicii in spatele propriilor declaratii. Aspecte care demonstrează cine sunt ei cu adevărat*, în revista Ekklesia, ediție digitală, 14 ianuarie, 2008, <http://laurentiudumitru.ro/blog/2008/01/14/romano-catolicii-in-spatele-propriilor-declaratii>; data accesării: 3 Martie 2019.
- 213.** Universidad Pontificia de Salamanca – Institutio Superior de Pastoral, „La Iglesia y los jóvenes a las puertas del siglo XXI”, Estella (Navarra), Verbo Divino, 2002, în Emilio Alberich; Henri Derroitte; Jérôme Vallabaraj, *Les fondamentaux de la catéchèse*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2006.

- 214.** Vasilache, Vasile, – **Predicatorul Sfintei Patriarhii (1940-1944)**, <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfantul-teodor-studitul-127022.html>; data accesării: 12 ianuarie 2018.
- 215.** Vasile cel Mare, Sf., „Omilii la Psalmul I”, în Mihail Bulacu, *Studiu introductiv în catehetica ortodoxă* (Teză de doctorat), Oradea, 1928.
- 216.** Vasile cel Mare, Sfântul, „Omilie la Psalmul I”, PG 29, în Ioannis Kogoulis, *Îmbisericirea elevilor*, (trad. de PS. Mihail Filimon), Deisis, Sibiu, 2012.
- 217.** Vručinić, Radomir, „Relația dintre cateheza liturgică și societatea contemporană. O analiză teologico-istorică”, *Ortodoxia*, VIII, 4, (2016), pp. 22-34.

Digital Sources (web)

- 218.** Cf. Benedict al XVI-lea, Exortația apostolică postsinodală *Verbum Domini* (30 septembrie 2010), 86-87: *AAS* 102 (2010), 757-760, <http://www.magisteriu.ro/evangelii-gaudium-2013/>, punctul 175; data accesării: 12 Aprilie 2016.
- 219.** Cf. *Propositio* 9, <http://www.magisteriu.ro/evangelii-gaudium-2013/>, punctul 164; data accesării: 2 Aprilie 2016.
- 220.** Constituția dogmatică despre revelația divină *Dei Verbum*, 21-22, <http://www.magisteriu.ro/evangelii-gaudium-2013/>, punctul 175; data accesării: 7 Aprilie 2016.
- 221.** Emil Dumea, *Învățămintul și educația catolică în documentele oficiale ale Bisericii Catolice*, 23 oct 2008, <http://emildumea.ro/carti.html>; data accesării: 2 Martie 2018.
- G. Bosco, *Epistolario*, ElleDiCi, Torino 1959, 4, pag. 204., <http://www.e-communio.ro/stire/1184-sfantul-ioan-bosco-1815-1888-fondatorul-familiei-saleziene>; data accesării: 4 Mai 2019.
- 222.** <http://acvila30.ro/24-iunie-sfantul-niceta-de-remesiana-viata-acatistul-scrieri/>; data accesării: 09. 04. 2019.
- 223.** <http://acvila30.ro/24-iunie-sfantul-niceta-de-remesiana-viata-acatistul-scrieri/>; data accesării: 09. 04. 2019.
- 224.** <http://anale-seriateologie.ro/upload/numar/23.pdf>; data accesării: 3 Mai 2019.

225. <http://basilica.ro/ora-de-religie-lumina-pentru-o-viata-binecuvantata/>;; data accesării: 11 Aprilie 2019.
226. <http://biserica-ieud.ro/acasa>; data accesării: 9 Ianuarie 2018.
227. <http://www.episcopiamm.ro/index.php/institute-religioase/item/612-congregatia-surorilor-lauretane>, data accesării: 8 mai 2019.
228. <http://lettres.sorbonne-universite.fr/IMG/pdf/volumesBAPublies.pdf>; data accesării: 02.04.2019.
229. <http://librariasapientia.ro/youcat-romana-catehismul-bisericii-catolice-pentru-tineri.html>, data accesării: 11 Martie 2019.
230. <http://lumea.catholica.ro/2007/11/scolile-catolice-sub-reflector/>; data accesării: 5 Martie 2019.
231. <http://oglandanet.ro/niceta-de-remesiana-un-episcop-din-dacia-cu-inima-romana/>; data accesării: 09. 04. 2019.
232. <http://parohianicolaebalcescu.ro/organizatii/scout/>, data accesării: 23 Aprilie 2017.
- <http://parohiasfanton.ro/event/gradinita-sf-anton/>; data accesării: 12 Martie 2019.
- <http://www.lasalle.ro/Documente%20diverse/PDI.pdf>; data accesării: 5 Februarie 2019.
233. <http://sfintisisfinte.blogspot.com/2011/11/catehismul-in-secolul-al-ii-lea.html>; data accesării: 11. 12. 2016.
234. http://w2.vatican.va/content/francesco/fr/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html; data accesării: 4 Februarie 2018.
235. http://w2.vatican.va/content/francesco/fr/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html, punctul (numărul) 164; data accesării: 1 Aprilie 2016.
236. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html; data accesării: 15 Februarie 2017.
237. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_16101979_catechesi-tradendae.html; data accesării: 21 Aprilie 2016.
238. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/speeches/1991/march/documents/hf_jp-ii_spe_19910316_pont-cons-non-credenti.html; data accesării: 16 Februarie 2017.

239. http://w2.vatican.va/content/paul-vi/es/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_25071968_humanae-vitae.html; data accesării: 17 Februarie 2017.
240. <http://www.actiuneacatolica.ro/>, data accesării: 21 Aprilie 2019.
241. http://www.augustinus.it/latino/catechesi_cristiana/index.htm; data accesării: 04.04.2019.
242. http://www.augustinus.it/latino/catechesi_cristiana/index.htm; data accesării: 04.04.2019.
243. <http://www.catholicamd.ro/index.php?pag=1>; data accesării: 10 Iulie 2016.
244. [http://www.donbosco.ro/index.php?sectiune=Despre noi&db=Intrebari frecvente](http://www.donbosco.ro/index.php?sectiune=Despre_noi&db=Intrebari_frecvente), data accesării: 10 Martie 2019.
245. <http://www.e-communio.ro/stire7304-sfantul-niceta-al-remesianei>; data accesării: 09. 04. 2019.
246. <http://www.episcopiatulcii.ro/cultural.html>; data accesării: 21 mai 2019.
247. <http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20060644>, data accesării: 29 Martie 2019.
248. <http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=201208110>, data accesării: 23 Aprilie 2019.
249. <http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=201208114>; data accesării: 17 Martie 2018.
250. <http://www.magazinortodox.ro/cuviosul-cosma-athonitul-apostol-in-zair>; data accesării: 3 Martie 2017.
251. <http://www.magisteriu.ro/ad-gentes-1965/>, data accesării: 3 Octombrie 2017.
252. <http://www.magisteriu.ro/catechesi-tradendae-1979/>, punctul 1; data accesării: 5 Septembrie 2016.
253. <http://www.magisteriu.ro/catechesi-tradendae-1979/>, punctul 27; data accesării: 12 Ianuarie 2017.
254. <http://www.magisteriu.ro/catechesi-tradendae-1979/>, punctul 4; data accesării: 9 Ianuarie 2017.
255. <http://www.magisteriu.ro/catechesi-tradendae-1979/>, punctul 46; data accesării: 12 Ianuarie 2017.
256. <http://www.magisteriu.ro/catechesi-tradendae-1979/>, punctul 55; data accesării: 5 Februarie 2017.

257. <http://www.magisteriu.ro/evangelii-gaudium-2013/>, punctul 175; data accesării: 20 Aprilie 2016.
258. <http://www.magisteriu.ro/gravissimum-educationis-1965/>; data accesării: 18 Februarie 2017.
259. <http://www.parohiabutea.ro/surorim.php>; data accesării: 6 Noiembrie 2016.
260. <http://www.parohiahorlesti.ro/album.php?id=20150712primaimpartasanie>; data accesării: 11 Iunie 2017.
261. <http://www.parohiaisusbunulpastor.ro/organizatii/actiunea-catolica/>, data accesării: 22 Aprilie 2019.
262. <http://www.parohiaiugani.ro/gradinita.php>; data accesării: 10 Martie 2019.
263. http://www.pastoratie.ro/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=81&Itemid=83, data accesării: 11 Martie 2019.
264. http://www.pastoratie.ro/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=81&Itemid=83&limitstart=75, data accesării: 22 Aprilie 2019.
265. <http://www.pfib.ro/ac.php>, data accesării: 11 Martie 2019.
- <http://www.profamilia.ro/cateheza.asp?parohiala=1>; data accesării: 18 Martie 2018.
- <http://www.parohiaiugani.ro/parohia.php>; data accesării: 5 Noiembrie 2016.
266. <http://www.rador.ro/2015/09/15/documentar-invataturile-lui-neagoie-basarab-catre-fiul-sau-theodosie-plagiate-pentru-tarul-ivan-cel-groaznic/>; data accesării: 9 Mai 2019.
267. <http://www.reginapacis.ro/index.php/parohia-57/consiliul-director>; data accesării: 12 Iulie 2017.
268. <http://www.rostonline.ro/2016/09/sinaxar-romanesc-sfintul-voievod-neagoie-basarab/>; data accesării 5 Mai 2019.
269. <http://www.scritub.com/sociologie/psihologie/Cateva-contributii-la-dezvolta81587.php>; data accesării: 21.01. 2019.
270. <http://www.sfantacrucebacau.ro/anunturi/>; data accesării: 5 Iunie 2016.
271. <http://www.sfantacrucebacau.ro/scout/>, data accesării: 22 Aprilie 2017.
272. <http://www.sfantatreime-cluj.ro/?q=multimedia/bulletins&page=2>; data accesării: 2 Aprilie 2016.
273. http://www.sfantonpascani.cnet.ro/prog_liturgic.htm; data accesării: 12 Noiembrie 2016.

274. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccclergy/documents/rc_con_cclergy_doc_11041971_dircatgen_fr.html; data accesării: 19 Februarie 2017.
275. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccclergy/documents/rc_con_catheduc_doc_17041998_directory-for-catechesis_fr.html; data accesării: 20 Februarie 2019.
276. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_p_c_family_doc_20080415_catechesis-mexico2009_fr.html; data accesării: 2 August 2015.
277. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/index_fr.htm; data accesării: 3 octombrie 2017.
278. <https://analeteologie-iasi.ro/arh/2005/25.pdf>; data accesării: 2 Mai 2019.
279. <https://dexonline.ro/definitie/exortatie>; data accesării: 28.03. 2019.
280. <https://fsp.uvt.ro/conf-univ-dr-eugen-jurca/>; data accesării: 9 Mai 2019.
281. https://teologiesiviata.ro/sites/default/files/rss/2018/12/12_coresciuc_-_cateheza_sau_cunoastere.pdf; data accesării: 3 Mai 2019.
282. <https://www.biblica.com/bible/?osis=ntlr:Acts%205%3A12-42>; data accesării: 24 Aprilie.2019.
283. <https://www.bisericacatolica.org/dictionar-catolic>; data accesării: 12 Ianuarie 2018.
284. <https://www.crestinortodox.ro/forum/showthread.php?t=17756>, accesată la data de 20.03.2019.
285. <https://www.didactic.ro/revista-cadrelor-didactice/cadrul-err-in-realizarea-lec-iilor>; data accesării: 29. 03. 2019.
286. <https://www.scribd.com/doc/137990130/Metoda-RAI-Metoda-de-Evaluare>; data accesării: 21.03. 2019.
287. Ioan Chirilă, „Reperle fundamentale ale misiunii în Vechiul Testament” <https://kirioan.ro/2019/05/20/reperle-fundamentale-ale-misiunii-in-vechiul-testament/>; data accesării: 20 Mai 2019.
288. <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/regionale/transilvania/catehismul-romanesc-tiparit-de-diaconul-coresi-la-brasov-115134.html>, data accesării: 22. Aprilie 2019.

- 289.** Ioan Paul al II-lea, Exortăția apostolică post-sinodală *Pastores dabo vobis* (25 martie 1992), 26: AAS 84 (1992), p. 698, <http://www.magisteriu.ro/evangelii-gaudium-2013/>, punctul 164; data accesării: 4 Aprilie 2016.
- 290.** Vasile Rojneac, *Sfântul Niceta de Remesiana. Viața și activitatea* (teză de doctorat), Cluj, 2016.
- 291.** www.cuvantul-liber.ro/news/104482/61/Sfantul-Ierarh-Niceta-de-Remesiana-apostolul-dacoromanilor; data accesării: 09.04.2019.
- 292.** www.hristosimpărtășitcopiilor.com; data accesării: 1 Mai 2019.
- 293.** www.vatican.va; data accesării: 15 Martie 2018.